Anmeldelser

Så forandret

Kaj Sand-Jensen & Jens Christian Schou. Danmarks natur gennem 200 år. 276 sider, talrige farvefotos, tegninger, kort og grafer, indb. BFN's forlag, 2019. ISBN 978-87-87746-21-2. Pris: 250 kr.

Kaj Sand-Jensen og Jens Christian Schou har gjort det, som adskillige andre sikkert har drømt om engang at gøre; de har gravet en masse gamle fotos (bl.a. mange håndkolorerede postkort) fra de sidste mere end 100 år frem og sammenlignet dem med de samme steder i dag – og dokumenteret ændringerne med nye fotos. Resultatet er særdeles tankevækkende: Der er overalt sket en voldsom tilvækst af træer og buske mv., så tidligere tiders åbne naturtyper enten er groet til eller opdyrkede.

Og man skal ikke læse ret mange af bogens kapitler om de 11 udvalgte landskabstyper før det står klart for en ornitolog, at det er gået meget værre for planter, svampe og insekter end for fuglene. Stjernelokaliteterne for disse organismegrupper er således ofte nogle tiloversblevne små frimærker med overdrev, hede og lysåben skov, hvor de tidligere så almindelige nøjsomhedsarter klamrer sig til en eksistens med det yderste af neglene.

Den helt store synder er næringsstofferne, som nu altovervejende kommer fra landbruget, og som har fortrængt alle de arter, der ikke kan klare konkurrencen fra de næringsstofelskende plantearter, der nyder godt at 'det fede land' og kvæler de små nøjsomhedsarter. I kombination med dette kommer manglende græsning fra kreaturer, som kunne holde overgroningen i skak. Resultatet er den ene begrædelige historie efter

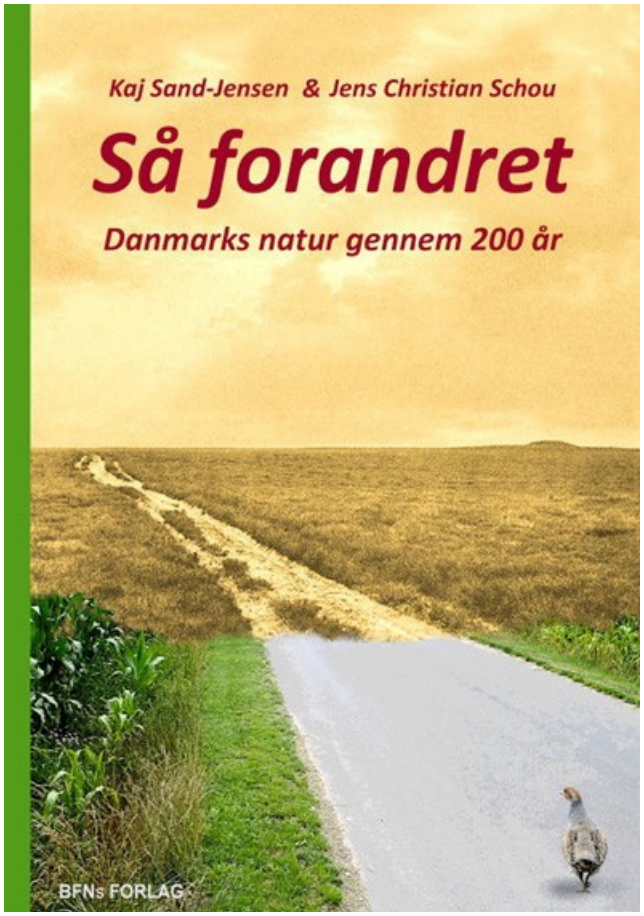

den anden i bogens kapitler, som dog formildes lidt af lokale entusiasters frivillige naturpleje adskillige steder.

For at det ikke skal være løgn, kommer fuglene også ind i billedet som ødelæggere af de midt- og vestjyske lobeliesøer, idet "hundreder og tusinder af gæs og svaner, som æder sig tykke og fede i de grønne vinterafgrøder på markerne i søernes nærhed og kvitterer næringsholdige lorte i de tidligere næringsfattige søer" … så "søbunden stinker som en kloak eller som det smattede mudder i en andegård, hvis nogen kender til det."

Meget bedre bliver det ikke, hvis vi ser på de mange naturgenoprettede søer, som "har skabt fornyet variation i landskabet og gode rekreative muligheder for at studere fugle og drive lystfiskeri og sejlads. Men langt de fleste nye søer ligner de fleste gamle søer ved at være særdeles næringsrige og uklare, fordi mange næringsstoffer cirkulerer i det fede landskab", idet de naturgenoprettede søer samtidig skulle være udfældningsbassiner for næringsstoffer.

Helt anderledes ser det imidlertid ud med Filsø (og Lille Vildmose) hvor glæden næsten ingen ende vil tage over Aage V. Jensen Naturfonds køb af området og genopretningen af søen. "Miraklet i Vestjylland har vi kaldt den nye Filsø, fordi den hurtigt fik en meget høj artsrigdom af planter, fugle og fisk." Vi beder alle til, at miraklet holder i længden.

Bogen er således en *tour de force* gennem 200 års udvikling på godt og ondt i den danske natur, fuld af indsigtsfulde historier om stort og småt og en fornøjelse for enhver, der ønsker indsigt ud over situationen her og nu. Dette blads læsere kan i øvrigt efter planerne se frem til et særnummer af tidsskriftet om et års tid med en tilsvarende gennemgang af landskabsudviklingen og dens betydning for fuglene siden år 1800.

Hans Meltofte

The Ascent of Birds

John Reilly. How modern Science is Revealing their Story. 340 sider, figurer og farvefotos, hft. Pelagic Publishing, 2019. ISBN 978-1-78427-203-6. Pris 249 kr. i Naturbutikken.

Fuglenes 'opstigning' er et værk, der sammenkæder 150 mio. års geologi, evolution, økologi og biologi fra *Archaeopteryx* til Italiensk Spurv. Førstnævnte levede for 150 mio. år siden, medens sidstnævnte blot er 8000 år gammel. Bogen fortæller, understøttet af 715 litteraturhenvisninger, hvordan fuglenes forfædre overlevede dinosaurerne, spredte sig over hele kloden og udviklede sig til over 10 500 arter, dobbelt så mange som pattedyrene. Trods det tunge videnskabelige indhold er bogen let og underholdende skrevet og byder på mange fascinerende historier.

Bogen er kronologisk ordnet i 27 kapitler, der hvert især tager udgangspunkt i en navngiven fuglegruppe, men samtidigt sætter fokus på et mere generelt tema. Det starter med kapitlet "Tinamuens historie", som omhandler antagelsen om, at udbredelsen af strudselignende fuglegrupper kunne forklares ved, at de passivt havde måttet følge Jordens pladetektoniske historie. Denne idé er blevet omstyrtet af ny forskning, som viser, at hver og en af grupperne af gigantiske løbefugle havde en flyvende stamform, og derfor har kunnet krydse åbent hav. Kapitlet om andefamilien omhandler hannernes penis, og hvorfor de fleste andre fuglegrupper har tabt dette parringsorgan. "Sigøjnerfuglen" er et eksempel, på hvorledes fugle og dyr (måske) har kunnet spredes over havet fra Afrika til Sydamerika med drivgods. Kapitlet "Manakinens historie" forklarer, hvordan Sydamerikas utrolige artsdiversitet er opstået. "Stormsvalens historie" giver et eksempel på, hvorledes nye arter kan opstå inden for det samme yngleområde. I forbindelse med pingvinerne beskrives tilpasningen til sydpolarområdets klima; for albatrossernes diskuteres artsbegrebet, for paradisfuglene den kønslige selektion, for kragefuglene udviklingen af kognitive evner og for finkerne udviklingen af kompleks sang.

Ud over sådanne hovedtemaer er kapitlerne krydret med mindre historier, fx hvordan over 7000 plantearter er afhængige af klodens 353 kolibriarter, Mellem-darwinfinkens (Medium Ground Finch) overlevelse i tørkeperioder afhænger af en forskel på blot en halv millimeters næblængde, og hvordan computertomografi af fossile fugles hjernekassevolumen har afsløret sammenhæng mellem størrelse og overlevelse. Der er især mange eksempler på fysiologiske tilpasninger, som fx hvordan kolibriernes insektædende stamform opfandt en ny mekanisme for at kunne smage sukker og dermed kunne specialisere sig i at bruge nektar som energikilde.

Det er også et overordnet tema gennem hele bogen at vise, hvordan forskerne har kunnet forklare de store træk i de moderne fugles evolutionshistorie. Det er generelt fint gjort. Desværre har forfatteren dog i nogle tilfælde overset, at nogle af hans kilder er blevet korrigeret eller modsagt af den allernyeste forskning. Reilly refererer fx generelt til et tidsskema for fuglegruppernes oprindelse, der blev publiceret i 2012 af Walter Jetz og medarbejdere i tidsskriftet Nature. Ifølge disse kilder opstod de fleste hovedgrupper af moderne fugle allerede i kridttiden. Men Reilly overser, at der er påvist fejl i Jetz' brug af fossilfund til at datere stamtræets forgreninger. Nye undersøgelser baseret på dybere indsigt i fossilfundene tyder på, at de fleste af de moderne fuglegrupper først opstod, nærmest eksplosivt, umiddel-